

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.15(477)«1845»:343.54

Громовий О. О.,
*аспірант кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СИСТЕМА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛІ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЗА НОРМАМИ УЛОЖЕННЯ ПРО ПОКАРАННЯ КРИМІНАЛЬНІ ТА ВИПРАВНІ 1845 Р.

THE SYSTEM OF CRIMES AGAINST MORALITY IN THE UKRAINIAN LANDS ACCORDING TO THE NORMS OF THE CODE OF CRIMINAL AND CORRECTIONAL PENALTIES OF 1845

Стаття присвячена аналізу ролі і місця системи злочинів проти моралі в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р. У ній встановлено, що значний вплив на формування кримінально-правових санкцій за цю категорію злочинів у досліджуваній період чинили як держава, так і церква. Також у статті проаналізовано основні склади злочинів проти моралі, передбачені Уложением про покарання кримінальні та виправні 1845 р., а також систему покарань за їхнє скоєння.

Ключові слова: *Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р., система покарань, злочини проти моралі, церковна юрисдикція, кримінальна відповідальність.*

Статья посвящена анализу роли и места системы преступлений против морали в Уложении о наказаниях уголовных и исправительных 1845 г. В ней установлено, что значительное влияние на формирование уголовно-правовых санкций за данную категорию преступлений в исследуемый период оказывали как государство, так и церковь. Также в статье проанализированы основные составы преступлений против морали, предусмотренные Уложением о наказаниях уголовных и исправительных 1845 г., а также система наказаний за их совершение.

Ключевые слова: *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 г., система наказаний, преступления против морали, церковная юрисдикция, уголовная ответственность.*

The article is devoted to the analysis of the role and place of the system of crimes against morals in the Penal and Correctional Penalty Regulations of 1845. It establishes that a significant influence on the development of criminal sanctions for this category of crimes during the period under investigation was played by both the state and the church. Also, the article analyzes the main components of crimes against morals provided for by the Penal Code on Penalties and Corrections in 1845, as well as the penal system for committing them.

Key words: *Code of Criminal and Correctional Penalties of 1845, penal system, crimes against morality, church jurisdiction, criminal liability.*

У процесі розбудови суверенної і незалежної Української держави історичне минуле, правова спадщина українського народу відіграють важливу роль. Серед багатьох історико-правових явищ вагоме значення для юридичної науки має дослідження системи кримінальних злочинів та покарань загалом і злочинів проти моралі зокрема. Актуальність дослідження зумовлюється кількома причинами.

По-перше, наявні дослідження недостатньою мірою відтворюють становлення і розвиток системи злочинів проти моралі в історії українського права. У наукових працях, як правило, ця проблематика висвітлюється фрагментарно.

По-друге, у сучасній українській державі відбуваються складні і неоднозначні процеси реформування системи кримінального права: прийняття нових нормативно-правових актів сприяє демократизації та гуманізації сфери права, його пристосуванню до вимог сьогодення, до реалій повсякденного життя з урахуванням тих чинників, які склались у сучасному світі. З огляду на важливі перетворення у вітчизняному праві, значущим і актуальним є здійснення цього історико-правового дослідження.

Варто сказати, що питання історичного розвитку системи кримінального права України загалом та злочинів проти моралі на українських землях у складі Російської імперії зокрема були предметом досліджень багатьох вчених (О.В. Андрусенко, А.В. Васильєв, М.І. Колос, С.В. Кудін, О.В. Макаренко, А.В. Попов, Н.В. Сухицька, П.Л. Фріс, М.П. Чубинський).

Метою статті є виявлення історичних закономірностей становлення та побудови системи злочинів проти моралі за нормами Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. Заради досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

– установити, які саме склади злочинів проти моралі були закріплені в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р.;

– виявити, які покарання встановлювались за скоєння цих злочинів за цим нормативним актом;

– визначити, який порядок застосування цих покарань до осіб, що вчинили дану категорію злочинів, було передбачено Уложением про покарання кримінальні та виправні 1845 р.

Розвинену систему злочинів проти моралі передбачало Уложення про покарання кримінальні та

виправні 1845 р. (далі – «Уложення...») Такі діяння передбачалися главою четвертою «О преступлениях против общественной нравственности и нарушении ограждающих оную постановлений» розділу VIII «О преступлениях и проступках против общественного благоустройства и благочиния». Ця глава містила в собі два відділення: «О соблазнительном и развратном поведении, о противоестественных пороках и о сводничестве» (ст. ст. 1281–1300) та «О противоправных нравственности и благопристойности сочинениях, изображениях, представлениях и речах» (ст. ст. 1301–1305) [11, с. 578].

Значне місце серед злочинів проти моралі за цим правовим актом займає розпуста. Відповідно до ст. 1281, розпусна поведінка, вчинена в публічному місці або поєднана зі спокусою для інших осіб, вчинена жінкою або чоловіком, карається тюремним ув'язненням: «За непотребное поведение, когда оно доказывается бесстыдными в публичном месте или по чему-либо иному, соединенными с соблазном для других действиями, виновные как мужчины так и женщины подвергаются заключению в тюрьме на время от шести месяцев до двух лет» [11, с. 579]. Цікавим, на нашу думку, є той факт, що суб'єктом злочину може бути не тільки жінка, а й чоловік.

Близький до цього склад злочину передбачено ст. 1282, яка встановлює відповідальність за утримання власного чи за найманням будинку для розпусти («Кто откроет свой собственный или нанимаемый им дом для непотребства, или иным каким-либо образом из непотребства других делает себе ремесло...») [11, с. 579]. Особа, яка вчинила цей злочин вперше, підлягала штрафу: в столиці – від 10 до 15 рублів, в інших містах – від 3 до 10 рублів, в селищах – від 1 до 3 рублів. За вчинення цього вдруге встановлювалась санкція у вигляді ув'язнення у гамівному будинку на термін від 6 до 12 місяців. Крім того, стаття передбачає і додаткові покарання, а саме – віддання особи під нагляд поліції в разі наявності обтяжуючих обставин та вигнання за межі держави для іноземців.

Цікавим є той факт, що окремою статтею передбачалася відповідальність власників установ, які були створені не з метою заняття розпустою, а з іншою метою, але тут також надавались такі послуги. Так, ст. 1283 твердила: «Содержатели гостиниц, рестораций, кофейных домов, трактиров, харчевен, погребов, бань и других публичных заведений, за доставление заведомо способов к непотребству в их заведениях, подвергались денежному взысканию: в первый раз от десяти до двадцати рублей; во второй раз вдвое; а в третий раз, сверх денежного взыскания, определенного за повторение преступления, заведения их закрывались» [11, с. 579]. Невипадково у сучасній кримінально-правовій літературі України і Росії з урахуванням практики, що склалася, неодноразово наголошувалося на необхідності розширення поняття «місця розпусти та звідництва для розпусти».

Так, наприклад, С.Ф. Денисов слушно зазначає, що утримання місць розпусти може здійснюватися

приватним власником або членами його родини, квартиронаймачами чи піднаймачами, орендарями, а також особами, які використовують певні об'єкти для виробничих чи невиробничих потреб [3, с. 14].

Близькою за значенням є ст. 1284, яка встановлює відповідальність осіб, які заохочують розпусту в кімнатах або будинках, які вони займають, якщо ця діяльність не матиме постійного характеру: «Кто заведомо из денежного или иного вознаграждения, в комнатах им занимаемых или находящихся в его ведении, будет позволять производить непотребство, хотя и не виде постоянно открытого оному дома, тот за сие подвергается аресту на время от семи дней до трех недель» [11, с. 580]. Як видно зі змісту статті, за цей злочин законодавець встановлює відповідальність у вигляді арешту на термін від 7 днів до 3 тижнів.

«Уложення...» також регламентує юридичні наслідки для осіб, що ініціюють або заохочують розпусне та непристойне життя малолітніх або неповнолітніх, які перебувають під їхнім наглядом. У цьому аспекті цікавою є ст. 1285, яка встановлює таке: «Если лица, имеющие надзор за малолетними или несовершеннолетними или же находящиеся в услужении родителей их, опекунов или родственников, будут благоприятствовать склонности сих малолетних или несовершеннолетних к непотребству и другим порокам, или же побуждать их к тому своими внушениями или обольщениями, то они подвергаются за сие заключению в тюрьме на время от трех до шести месяцев, смотря по обстоятельствам, более или менее увеличивающим или уменьшающим их вину. Сверх того, первые лишаются навсегда права иметь за малолетними или несовершеннолетними надзор» [4, с. 128]. Стаття встановлює дуже цікаву категорію суб'єктів злочину:

- особи, які, відповідно до закону або рішення суду, є представниками малолітніх або неповнолітніх осіб (законні опікуни, піклувальники тощо);
- особи, які знаходяться в «услужінні» батьків, опікунів, піклувальників або родичів малолітніх або неповнолітніх осіб (слуги, наймані працівники, няньки тощо).

Крім основного покарання у вигляді позбавлення волі на певний термін, за цей злочин законодавець встановив і додаткову санкцію у формі позбавлення особи певної категорії прав, а саме права можливого нагляду за малолітньою або неповнолітньою особою у майбутньому.

Досить лаконічним є зміст ст. 1286, яка говорить про відповідальність осіб, які відвідують розпусних жінок: «Кто будет явным и соблазнительным образом посещать непотребных женщин, тот за сие подвергается денежному взысканию от одного до десяти рублей» [11, с. 580]. Отже, суб'єктом злочину вже є не лише жінка, що веде непристойний спосіб життя та має розпусну поведінку, але й чоловіки, що її відвідують і своїми діями сприяють їй. Щоправда, відповідальність за цей злочин для чоловіка є менш суворою, ніж для жінки, і містить лише грошове стягнення до 10 рублів.

Наступна ст. 1287 якраз регламентує наслідки звернення розпусти у ремесло, що вчиняється жін-

кою: «Лица женского пола за обращение непотребства в ремесло подвергаются аресту на время от семи дней до трех месяцев, смотря по обстоятельствам, более или менее увеличивающим или уменьшающим вину» [6, с. 273]. Порівнюючи відповідальність за цей злочин з нормативними актами попередніх періодів, ми бачимо, що на даному етапі розвитку кримінального права встановлюється менш сувора міра покарання. На наш погляд, з одного боку, це можна пояснити більш прогресивним станом розвитку суспільства, а з іншого – звуженням об'єкту посягання цього протиправного діяння внаслідок його зміщення в бік світської, а не церковної юрисдикції.

Вельми цікавою для аналізу видається ст. 1288 «Уложення...». Вона вказує на кримінальну відповідальність жінки або дівки, яка внаслідок свого розпусного життя отримала певну заразливу хворобу і не повідомила про це лікаря на самому початку захворювання: «Непотребные женщины и девки, которые имеют происходящую от их образа жизни заразительную болезнь, не откроют о том врачу при самом начале болезни, подвергаются за сие по излечении в первый раз денежному взысканию десяти рублей и аресту на время от семи дней до трех недель; во второй денежному взысканию тридцати рублей и аресту на время от трех недель до трех месяцев; а в третий раз отдача в смиренный дом на время от трех до шести месяцев» [7, с. 381]. Цікавим виглядає певне порівняння даної статті із сучасним Кримінальним кодексом України, який встановлює відповідальність за зараження іншої особи венеричною хворобою особою, яка знала про наявність у неї цієї хвороби (ст. 133 КК України) [10, с. 488]. Як видно зі змісту статті «Уложення...», законодавець встановлює відповідальність на більш ранньому етапі, таким чином намагаючись запобігти зараженню інших осіб певними хворобами, що за тогочасного розвитку медицини могло б стати серйозною суспільною проблемою.

Інший склад злочину проти моралі передбачено ст. 1289, яка вказує на співжиття неодруженого чоловіка з незаміжною жінкою: «За противозаконное сожитие неженатого с незамужнею, по взаимному их согласию, виновные, если они Христиане, подвергаются церковному покаянию по распоряжению своего духовного начальства» [11, с. 581]. Цікавим видається той факт, що «Уложення...», як світське джерело права, вказує на церковне покарання як санкцію цієї статті. Крім того, стаття передбачає наявність спеціального суб'єкта злочину – осіб християнської віри. На наш погляд, це можна пояснити тим, що норми церковного права все ще мали великий вплив на моральні засади суспільства загалом та на процес встановлення покарань за злочини проти моралі зокрема. Також варто відмітити, що стаття передбачає правові наслідки у випадку народження дитини в результаті такого співжиття. Мова йде про обов'язок батька дитини щодо її матеріального утримання разом із матір'ю: «Но когда последствием такой порочной жизни было рождение младенца, то

отец обязан, сообразно с состоянием своим, обеспечить приличным образом содержание младенца и матери» [12, с. 337]. Як ми бачимо, в цьому випадку законодавець намагається захистити інтереси дитини та матері, незважаючи на те, що вона теж визнається суб'єктом даного злочину.

Чергова стаття цього документу характеризує принципово інший склад злочину проти моралі, не пов'язаний із розпусним статевим життям. Ст. 1290 передбачає кримінальну відповідальність за пияцтво та появу у відповідному стані в публічних та інших загальнонародних місцях: «Кто, предаваясь пороку пьянства, будет в публичных местах или многочисленных собраниях являться в безобразном, противном приличию или даже соблазнительном виде, или же будет найден на улице или в другом общенародном месте пьяным до безпамятства<...>» [11, с. 580]. Зрозуміло, що об'єктивна сторона цього злочину містить не простий факт вживання алкогольного напою, а саме появу у стані сильного сп'яніння у публічних місцях. Санкція статті передбачає арешт як покарання за цей злочин: «<...> тот за сие подвергается: аресту, в первый раз на время от одного до трех дней; во второй на время от трех до семи дней; а в третий раз на время от трех недель до трех месяцев» [11, с. 580].

Ст. 1291 «Уложення...» також встановлює відповідальність за придбання вина під заставу одягу, домашньої худоби тощо: «Кто из мещан или крестьян будет покупать вино под залог одежды или домашней утвари или под залог скота, земледельческих и других необходимых для хозяйства орудий, или же под залог полевых произведений, особенно еще не снятых, а остающихся на корне, тот за сие подвергается аресту на время от одного до семи дней, или, буде он по закону не изъят от наказаний телесных, наказанию розгами от трех до пятнадцати ударов» [13, с. 188]. У даній статті передбачено спеціальну категорію суб'єктів, тобто селян або міщан. Видається, що саме тому санкція передбачає можливість тілесного покарання, яке, за загальним правилом, не застосовувалося до привілейованих верств. Крім того, можна припустити, що, закріплюючи заборону на придбання вина для цієї категорії осіб, законодавець одночасно захищає й економічні інтереси привілейованого стану, а не лише норми моралі.

Вельми цікавим для аналізу є склад злочину, передбачений ст. 1292 «Уложення...». Ця стаття встановлює відповідальність для осіб, які насильницьким чином увірвалися до публічної бані не своєї статі в той час, коли в ній миються інші особи: «Кто ворвется насильно, или хотя и без насилия, но с умыслом войдет в публичную баню не своего пола, в то время, когда в ней моются, тот за сие подвергается денежному взысканию от одного до десяти рублей, смотря по степени произведенного там соблазна и другим обстоятельствам, более или менее увеличивающим или уменьшающим его вину. Изобличенные в таком нарушении порядка во второй раз, приговариваются к такому же денежному взысканию и, сверх того, к аресту на время от трех до семи дней»

[11, с. 581]. Цей склад злочину є певною новелою у кримінальному законодавстві про злочини проти моралі, тобто його вперше закріплено на законодавчому рівні. Цікавим видається той факт, що стаття не вказує на стать суб'єкта злочину, тобто ним може бути як чоловік, так і жінка. Також вказується і додаткова ознака об'єктивної сторони цього злочину, а саме час вчинення злочину. Це означає, що проникнення на територію бані в будь-який інший час, крім того, що вказаний у статті, злочином вважатися не буде.

Склад злочину проти моралі, який передбачено «Уложенням...» у ст. 1293, є також поширеним у кримінально-правовій практиці попередніх історичних періодів. Мова йде про кримінальну відповідальність за мужолозтво та скотолозтво. Відповідно до ст. 1293, «изобличенный в противоестественном пороке мужеложства подвергается за сие лишению всех прав состояния и ссылке в Сибирь на поселение, а буде он по закону не изъят от наказаний телесных, и наказанию плетьми чрез палачей в мере, определенной ст. 22 сего Уложения для второй степени наказаний сего рода. Сверх того, если он Христианин, то предается церковному покаянию по распоряжению своего духовного начальства» [14, с. 284]. Як ми бачимо, законодавець знову поєднує церковне та світське покарання як санкції статті, що передбачає кримінальну відповідальність за злочин проти моралі. В ст. 1294 законодавець говорить про спеціальний вид цього злочину, а саме насильницьке мужолозтво або мужолозтво, вчинене над малолітньою або душевно хворою особою: «Если означенное в предшедшей 1293 статье преступление было сопровождается насилием, или же совершено над малолетними или слабоумными, то виновный в оном подвергается лишению всех прав состояния и ссылке в каторжную работу в крепостях на время от десяти до двенадцати лет; а буде он по закону не изъят от наказаний телесных, и наказанию плетьми чрез палачей в мере, определенной статьею 21 сего Уложения для четвертой степени наказаний сего рода, с наложением клейма» [11, с. 581]. Цікавим видається факт, що дана стаття не передбачає церковне покарання додатковою мірою покарання для осіб християнської віри. Водночас вона містить більш жорстоку світську санкцію щодо винної особи.

Окрема стаття «Уложення...» регламентує відповідальність за скотолозтво (ст. 1295). Санкція цієї статті містить схожу міру покарання, порівняно із мужолозтвом: «Изобличенные в равно противоестественном пороке скотоложства, подвергаются за сие также лишению всех прав состояния и ссылке на поселение в отдаленнейших местах Сибири, а буде он по закону не изъят от наказаний телесных, и наказанию плетьми чрез палачей в мере, определенной ст. 22 сего Уложения для первой степени наказаний сего рода. Сверх того, если он Христианин, то предается церковному покаянию по распоряжению своего духовного начальства» [11, с. 581].

Доволі поширеним злочином проти моралі у той історичний період є кровозмішення. Відповідно до «Уложення...» 1845 р., кровозмішення тягне кри-

мінальне і церковне покарання. Цікаво, що у всіх випадках кровозмішення церковне покарання призначається обов'язково, а кримінальне – лише у деяких ситуаціях. На караність кровозмішення також впливає ступінь спорідненості, в якому знаходяться винні особи. Найбільш суворо карається кровозмішення з родичем або родичкою за висхідною чи низхідною лініями. Винні підлягають засланням у віддалені місця Сибіру для їхнього подальшого там ув'язнення на 6 років 8 місяців. Після цього чоловіки засилаються у монастир на все життя для виконання тяжких робіт (ст. 1593), а жінки відправляються до найвіддаленіших районів Сибіру (ст. 1595). Якщо ці особи є християнами, то вони підлягають, крім вказаних покарань, церковному покаянню [1, с. 144].

За кровозмішення у другому ступені спорідненості призначається таке ж саме покарання, як і за кровозмішення з висхідними та низхідними родичами, тільки тюремне ув'язнення в Сибіру зменшується до 3 років та 4 місяців (ч. 1 ст. 1594). За кровозмішення у третьому ступені спорідненості або у першому ступені свійства винні з числа православних людей підлягають засланням на життя в Сибір або відданню до арештантських виправних відділень на строк від 1,5 до 2,5 років (ч. 2 ст. 1594). За кровозмішення у четвертому ступені спорідненості або першому свійства винні з числа православних людей караються засланням у монастир на строк від 4 до 8 місяців (ч. 3 ст. 1594). Також всі ці особи, крім вказаних покарань, підлягають церковному покаянню. За любодійство в таких ступенях спорідненості та свійства, в яких шлюби не заборонені законом, винні караються за ст. 994, як за незаконне співжиття неodrуженого із незаміжною (ст. 1597).

Усі вищенаведені положення стосуються позашлюбного кровозмішення. Щодо шлюбного кровозмішення, то, за винятком шлюбів у першому та другому ступенях спорідненості, в усіх інших випадках за укладення незаконного шлюбу винні в цьому православні люди підлягають ув'язненню строком від 4 місяців до 1 року і 4 місяців, а також церковному покаянню (ст. 1559). За укладення шлюбу в першому чи другому ступенях спорідненості винні православні особи караються як за позашлюбне кровозмішення (ч. 2 ст. 1559).

Особи інших християнських віросповідань, крім православного, за кровозмішення в першому та другому ступенях спорідненості та в першому свійства підлягають тим самим покаранням, як і православні (ст. 1594). Причому, якщо в Сибіру не було монастирів відповідного віросповідання, то покарані особи після закінчення строку тюремного покарання підлягають засланням як заслані поселенці-селяни без права листування до віддалених округів Східного Сибіру (ст. 1593). За кровозмішувальний шлюб особи інших християнських віросповідань караються тюремним ув'язненням від 2 до 4 місяців та церковним покаянням на розсуд свого духовного керівництва (ст. 1560).

Продовжуючи аналіз системи злочинів проти моралі за «Уложенням...», варто відзначити, що п'ять

статей другого відділення четвертої глави передбачали відповідальність за дії, пов'язані з розповсюдженням будь-яких творів, які спрямовані на заподіяння шкоди моральності. Так, ст. 1301 зазначала: «Если кто-либо будет тайно от цензуры печатать или иные образом издавать в каком бы то ни было виде, или же распространять сочинения, имеющие целью развращение нравов или явно противные нравственности и благопристойности, или клонящиеся к сему соблазнительные изображения, тот подвергается за сие денежному взысканию от ста до пятисот рублей или аресту на время от семи дней до трех месяцев» [2, с. 82]. Закріплення даного складу злочину також виступає певною новелою кримінального законодавства. На нашу думку, це можна пояснити фактом посилення контролю з боку абсолютистської держави за суспільною моральністю на цьому історичному етапі.

Схожим видається склад злочину за ст. 1302, яка передбачає аналогічну відповідальність за виробництво та продаж або розповсюдження іншим чином фабричних, мануфактурних або заводських виробів, які містять непристойні зображення. Аналогічні дії, вчинені вчителями або опікунами в навчальних закладах щодо малолітніх та неповнолітніх осіб, каралися звільненням від посад та звань, а також ув'язненням на строк від трьох до шести місяців. Крім того, «Уложення...» передбачало відповідальність за певні непристойні слова або вирази, а також публічні рухи тіла, які ображають добрі звичаї та благопристойність.

Разом з тим аналіз деяких положень, які містилися в інших розділах та главах «Уложення...» 1845 р., дає змогу дійти висновку, що не всі діяння, безпосереднім об'єктом яких виступала моральність, були зібрані в четвертій главі восьмого розділу. Безсумнівно, до кола таких злочинів могли бути віднесені: ст. 256 («разрытие могил для ограбления мертвых тел или для поругания над погребенными, а также

для суеверных действий»), ст. 257 («истребление или повреждение надгробных памятников или наружное повреждение могил»), ст. 303 («поруганье или искажение с злым умыслом, публичных, воздвигнутых по распоряжению или с разрешения правительства, памятников»), ст. 349 («учреждение тайных обществ, противных нравственности и воспрещенных особыми постановлениями или распоряжениями правительства»), ст. 1199 («растление девицы, не достигшей четырнадцатилетнего возраста, учиненное без насилия, но по употреблению во зло ее невинности и неведения»), ст. 2006 («обольщение несостоявшей в замужестве торжественным обещанием на ней жениться»), ст. 2079 («вовлечение родителями своих несовершеннолетних детей в какое-либо преступление»), ст. 2080 («умышленное развращение нравственности детей, а равно и за потворство, также с намерением, их разврату, родителями»). Але норми про ці злочини були розташовані в інших розділах та главах «Уложення...», що свідчить, на нашу думку, про відсутність у законодавця чітких уявлень про моральність як об'єкт кримінально-правової охорони.

Таким чином, проведений аналіз положень «Уложення...», присвячених характеристиці злочинів проти моралі, дає змогу стверджувати, що рівень регламентації даної категорії злочинів на законодавчому рівні був досить високий, порівняно з попередніми історичними періодами та джерелами кримінального права на українських землях. У цьому документі існує широка класифікація злочинів, а також докладно встановлюється система покарань за їхнє скоєння. Деякі з них увібрали в себе надбання кримінально-правової доктрини попередніх періодів, інші містили посилення на норми церковного права у цій сфері. Але необхідно відзначити і певні новації, пов'язані із включенням абсолютно нових видів злочинів проти моралі та унікальної системи покарань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрусенко О.В. Систематизация уголовного законодательства Российской империи, первая половина XIX века : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О.В. Андрусенко. – Екатеринбург, 2000. – 202 с.
2. Васильев А.В. Законодательство и правовая система дореволюционной России: учебное пособие для вузов / А.В. Васильев / под ред. С.А. Комарова. – СПб.: Питер, 2004. – 396 с.
3. Денисов С.Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської моралі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С.Ф. Денисов. – Київ, 1996. – 21 с.
4. Колос М. І. Кримінальне право в Україні (X – початок XXI ст.) : [монографія] : у 2 т. / М.І. Колос; Нац. ун-т «Острог. акад.» – Т. 1. Освіта, наука, законодавство. – К.; Острог, 2011. – 448 с.
5. Латкин В.Н. Учебник по истории русского права периода империи (XVIII – XIX ст.) / В.Н. Латкин. – СПб., 1909. – 784 с.
6. Ошерович Б.С. Очерки по истории русской уголовно-правовой мысли (вторая половина XVIII века – первая четверть XIX века) : Всесоюз. ин-т юрид. наук / Б.С. Ошерович. – М. : Юрид. изд-во М-ва Юстиции СССР, 1946. – 492 с.
7. Попов А.В. Суд и наказания за преступления против веры и нравственности по русскому праву / А.В. Попов. – Казань: Типо-лит. Имп. ун-та, 1904. – 531 с.
8. Российское законодательство X – XX веков. Т. 6. Законодательство первой половины XIX века. – М.: Юрид. лит., 1988. – 438 с.
9. Сергеевич В.И. Лекции и исследования по истории русского права / В.И. Сергеевич. – М., 2004. – 488 с.
10. Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий / Отв. ред. С.С. Яценко. – К.: А.С.К., 2003. – 721 с.
11. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года. – Печатано в типографіі II Отделенія Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи, 1845. – 1045 с.
12. Фельдштейн Г.С. Главные течения в истории науки уголовного права в России / Г.С. Фельдштейн. – Репринт. воспр. изд. – М.: СПАРК, 2007. – 674 с.
13. Фріс П.Л. Нарис історії кримінально-правової політики України : монографія / П.Л. Фріс. – К.: Атіка, 2005. – 399 с.

14. Чубинский М.П. Очерки уголовной политики : Т. 1–3 : понятие, история и основные проблемы уголовной политики, как составного элемента науки уголовного права / М.П. Чубинский. – Репринт. воспр. изд. – М.: СПАРК, 2005. – 561 с.

15. Шимановский В.М. Преступные деяния по Уложению о Наказаниях уголовных и исправительных и Уставу о Наказаниях, налагаемых Мировыми Судьями, с приведением статей уголовного уложения, высочайше утвержденного 22 марта 1903 г. в алфавитном порядке / В.М. Шимановский. – М.: Спарк, 2007. – 648 с.